Akademska prevara:
Kako izaći iz začaranog kruga?

Asocijacija Integriteta

AKADEMSKA PREVARA: KAKO IZAĆI IZ ZAČARANOG KRUGA?

Izdavač:
Asocijacija integriteta
Tel/fax: +382 20 655 366

Pokrovitelj:
Open Society Institute – Open Society Foundation

Autori i priređivači:

Asocijacija integriteta:
Ivana Bogojević, Ivana Došljak, Aldina Đešević, Đina Popović, Dubravka Popović,

NAPOMENA:

Policy brief je izrađen u okviru projekta "Studentska etička inicijativa" koji je finansiran od strane Open Society Institute – Open Society Foundation. Izrečeni stavovi pripadaju isključivo autorima i priređivačima i ne predstavljaju nužno zvaničan stav donatora.

AKADEMSKA PREVARA:
KAKO IZAĆI IZ ZAČARANOG KRUGA?

SADRŽAJ

UVOD....7

1. Opis problema akademske prevare....8

2. Prisutnost problema akdemske prevare na Univerzitetu Crne Gore....8
2.1 Plagiranje....8
2.2 Prepisivanje....9
2.3 Zamjena identiteta....10
2.4 Upotreba tehničkih sredstava....11

3. Uporedna praksa u borbi protiv akademske prevare....13
3.1. Plagiranje i sivo tržište akademskih radova....13
3.2 Zamjena identiteta....14
3.3 Prepisivanje, listice, švercevi i pisanje na klupi....15
3.4 Upotreba tehničkih sredstava....16

4. Prijedlog mjera za rješenje problema akademske prevare....17

5. Zaključci i preporuke....18
5.1 Plagiranje i sivo tržište izrade radova....19
5.2 Zamjena identiteta....19
5.3 Upotreba tehničkih sredstava....20
5.4 Pisanje po klupi, upotreba listica i kvitica....20

LITERATURA:....22
Primarni izvori....22
Sekundarni izvori....22

O projektu "Studentska etička inicijativa"....25
O Asocijaciji integriteta....25

UVOD

Akademska prevara, u najopštijem smislu, predstavlja svaki oblik kršenja propisanih pravila i procedura koje definišu način sticanja akademskih zvanja. Iako u akademsku prevaru može, na direktan ili indirektan način, da bude uključeno i nastavno osoblje, ovaj pojam se obično povezuje sa studentskim varanjem, tj. pokušajem studenata da zaobiđu propisana pravila i procedure pri ispunjavanju svojih akademskih obaveza. Postoji mnogo oblika studentskog varanja, kao što su: prepisivanja i varanje na ispitima, plagiranje seminarskih i drugih radova, korišćenje ideja drugih bez navođenja izvora, falsifikovanje potpisa i dokumenata, zamjena identiteta, itd.

Akademska prevara je jedan od vidova koruptivnog ponašanja. Naime, budući da korupcija predstavlja bilo koji vid zloupotrebe javnog položaja zarad lične koristi, tako i studenti varanjem zloupotrebljavaju svoj položaj u cilju izbjegavanja svojih obaveza – učenja.

Akademska prevara je čest oblik koruptivnog ponašanja u visokom obrazovanju koji može da ima brojne negativne posljedice. Studenti koji učestvuju u varanju mogu da završe fakultet sa lošim radnim navikama, nedovoljnim znanjem, slijedeći problematična načela i mogu nastaviti sa takvim ponašanjima u budućem profesionalnom životu. Ove posljedice imaju negativan efekat na društvo u cjelini i potrebno je djelovati na njihovom suzbijanju izmjenom politike u sistemu visokog obrazovanja. U tom smislu, pokrenut je projekat Studentska etička inicijativa u okviru kojeg su identifikovani problemi u vezi sa akademskom prevarom na Univerzitetu Crne Gore, kreirane preporuke o neophodnim izmjenama i izrađena strategija regulisanja ove oblasti.

Za potrebe projekta Studentska etička inicijativa, osnovana je Asocijacija integriteta, neformalna grupa studenata, koja je planirala i koordinisala aktivnosti realizovane u okviru ovog projekta. Članovi Asocijacije integriteta su, u cilju izrade ovog brifa, sproveli anketno istraživanje na reprezentativnom uzorku od 836 studenata/studentkinja i organizovali šest fokus grupa (dvije u Podgorici, dvije u Nikšiću, jedna u Kotoru i jedna u Bijelom Polju) na kojima se raspravljalo o uzrocima i zastupljenosti akademske prevare na Univerzitetu Crne Gore. Istraživanje je metodološki ograničeno velikom razlikom između percepcije studenata o pojavi varanja na fakultetima i njihovim ličnim iskustvom u vršenju akademske prevare. Ova razlika je, ipak, očekivana jer je pretpostavka da studenti neće priznati da su postupali suprotno svojim dužnostima i pravilima, naročito kada su u pitanju teži oblici prevare.

Osim podataka dobijenih ovim metodama, brif sadrži i komparativnu analizu regulacije varanja na univerzitetima u regionu i prestižnim svjetskim visokoškolskim ustanovama.

Cilj ovog brifa je da, u sažetoj formi, identifikuje probleme koji postoje i nastaju u borbi protiv različitih oblika akademske prevare na Univerzitetu Crne Gore, te da definiše preporuke čija bi implementacija doprinijela unaprijeđenju politike u ovoj oblasti.

1. Opis problema akademske prevare

Akademska prevara obuhvata različite oblike ponašanja koji predstavljaju povrede dužnosti i akademske discipline od strane studenata. Najčešći od tih oblika su: plagiranje radova i sivo tržište izrade seminarskih, diplomskih, magistarskih i doktorskih radova; korišćenje tehničkih sredstava; pisanje na klupi, korišćenje puškica i kvitica; polaganje ispita umjesto druge osobe. Razlozi za pribjegavanje različitim oblicima akademske prevare se pronalaze u želji za lakšim ispunjavanjem studentskih dužnosti i brzim sticanjem diplome, kako svjedoče studenti.[1]

Ipak, na motivaciju za varanje mogu uticati i drugi faktori. Istraživanje o percepciji pojavnosti akademske prevare, sprovedeno na reprezentativnom uzorku od 836 studenata Univerziteta Crne Gore, u maju ove godine, dalo je sljedeće rezultate u vezi sa faktorima koji motivišu studente da varaju: najveći broj studenata (56,1%) je prepoznao da bi situacija kada su rokovi za polaganje kolokvijuma/ispita preblizu uticala na njihovu odluku o pribjegavanju nekom od oblika varanja. Zatim je 53,7% studenata prepoznalo da bi mali vremenski period za pripremu kolokvijuma/ispita imao uticaj na njihovu odluku da varaju. Kod 51,2% studenata na njihovu odluku o varanju uticalo bi kada je gradivo preteško, a kod 49,8% kada profesor/ica nepravedno ocjenjuje.

Posljedice problema akademske prevare su raznolike i variraju u zavisnosti od njenog tipa. *Plagiranje i sivo tržište* izrade radova dovodi do niza drugih problema kao što su: recikliranje zastarjelih podataka, veliki broj istih radova, različito vrednovanje istog rada kod različitih profesora, itd. *Korišćenje puškica, kvitica i drugih pomagala, uključujući i pomenuta tehnička sredstva* je problem koji se javlja zbog slabe kontrole studenata, pritiska sa kojim se studenti suočavaju, usljed obimnosti gradiva i želje da se lakše i brže dođe do diplome. Usljed nedovoljnog sankcionisanja i nedostatka mjera, starije generacije prenose tradiciju varanja na ispitu na mlađe, čime se održava začarani krug akademske prevare, a kvalitet stečenog znanja opada. Na kraju, *polaganje ispita umjesto drugog*, tj. zamjena identiteta ima istovjetne posljedice kao i prethodne radnje.

2. Prisutnost problema akdemske prevare na Univerzitetu Crne Gore

2.1 Plagiranje

Plagiranje i sivo tržište izrade seminarskih, diplomskih, magistarskih i doktorskih radova su dvije vrste akademske prevare koje su prilično zastupljene na fakultetima Univerziteta Crne Gore.[2] Istraživanje je pokazalo je da samo 27,9% ispitanika misli da plagiranje uopšte nije

1 Transkrip fokus grupe studenata iz Kotora.

2 Plagiranje može imati više pojavnih oblika, kao što su:
- **Poklonjeno autorstvo** – Odnosi se na slučajeve u kojima osoba nije autor teksta, nego je tekst napisao neko drugi u ime te osobe. Naročito teškim prekršajem ovoga tipa smatra se kupovanje seminarskih radova koji se kasnije predaju kao vlastiti;
- **Potpuni plagijat** – Odnosi se na slučajeve u kojima osoba potpisuje cijelo tuđe djelo svojim imenom. Naročito teškim prekršajem smatra se prepisivanje pisanih radova drugih studenata i studentkinja;
- **Autoplagijat** – Odnosi se na predstavljanje vlastitog rada, prethodno predatog za neki drugi predmet ili nastalog u drugu svrhu, kao izvornog;
- **Plagijat prevodom** – Odnosi se na slučajeve u kojima osoba objavljuje prevod tuđeg teksta bez navođenja izvora;

prisutno.[3] Plagiranje (lat. *plagere* = oteti), označava čin prisvajanja ili kopiranja tuđeg pisanog, umjetničkog ili drugog kreativnog rada u svoj vlastiti, bilo djelimično ili u cjelosti, bez navođenja izvornog autorstva.[4] Kod plagijata je riječ o nezakonitom i neetičnom prisvajanju tuđeg djela, koje se prikazuje kao vlastito. Ovaj problem je neposredno vezan za zaštitu autorskih prava. Dakle, plagiranjem se krše prava autora izvornog teksta, a to je sankcionisano našim pozitivnim Zakonom o autorskim i srodnim pravima.[5] To znači da osobe koje se bave plagiranjem mogu biti subjekti i sudskog, a ne samo disciplinskog postupka. Iz razgovora sa studentima tokom jedne od održanih fokus grupa, može se zaključiti da je studentima poznat tačan cjenovnik radova, a kreće se u rasponu od tri do pet eura po strani ili trideset do četrdeset eura po radu. Seminarski radovi koštaju i do sedamdeset eura, dok se magistarski radovi mogu nabaviti po cijeni od petsto do šesto eura. Studenti upućuju na pojedine sajtove gdje se izrađeni seminarski radovi mogu pronaći, npr. www.seminarski.com. Oglasi za izradu seminarskih i drugih radova se nalaze u kopirnicama, tender oglasima kao i na društvenim mrežama, npr. Facebook-u. Na osnovu podataka sprovedenog istraživanja o akademskoj prevari, čak 20,5% ili svaki peti student smatra da je kupovina akademskih radova česta pojava na Univerzitetu Crne Gore, dok je 72,5% studenata reklo da oni nikada nisu pribjegli toj vrsti plagiranja radova.

Član 3. Pravilnika o disciplinskom postupku i disciplinskoj odgovornosti studenata Univerziteta Crne Gore[6] reguliše šta se sve smatra povredom studentske dužnosti, ali nigdje ne pominje regulisanje pitanja plagiranja radova. Dakle, ovo pitanje se mora regulisati Pravilnikom pri čemu je potrebno izreći adekvatne sankcije. Ovaj problem odavno postoji na Univerzitetu Crne Gore, pa ostaje nejasno zbog čega ova oblast nije regulisana Pravilnikom koji je usvojen 2008. godine. Plagiranje akademskih radova je u porastu, naročito zahvaljujući društvenim mrežama (Facebook), gdje se često promoviše sivo tržište njihove izrade. Jasno je, dakle, da Pravilnik treba izmijeniti i dopuniti. Neophodno je u samom Statutu regulisati koji su to oblici neprimjernog ponašanja i za svaki posebno propisati sankciju. U januaru 2013. godine na Univerzitetu[7] je pokrenuta inicijativa za nabavku programa koji će pretraživati baze podataka na internetu i utvrđivati vjerodostojnost rada. Program bi trebalo da istražuje sličnost rada sa dokumentima na internetu. Zato je potrebno uvesti pravilo da se svi radovi moraju u elektronskoj formi objavljivati u toj bazi podataka. Prema podacima prikupljenim putem zahtjeva za slobodan pristup informacijama, na Pravnom fakultetu je prijavljen jedan slučaj plagiranja, ali nije procesuiran.

2.2 Prepisivanje

Pisanje po klupi, upotreba puškica i kvitica predstavljaju najčešće primjere akademske prevare. Istraživanje je pokazalo da je, prema mišljenju 32% ispitanika, ovaj vid akadem-

- **Plagijat djelova tuđeg rada** (engl. *copy & paste plagiarism*) – Odnosi se na slučajeve u kojima osoba preuzima djelove tuđeg teksta bez navođenja izvora (uključujući Internet). Osobito teškim prekršajem smatra se prepisivanje pisanih radova drugih studenata i studentkinja.
- **Parafraziranje bez reference –** Odnosi se na preuzimanje ukupnog smisla ili pojedinih ideja tuđeg teksta bez navođenja izvora;
- **Citiranje izvan konteksta –** Odnosi se na slučajeve u kojima osoba prepisuje ili parafrazira tekst, a ne citira precizno ili ne navodi precizno i u potpunosti izvor.

3 Pravilnik o disciplinskom postupku i disciplinskoj odgovornosti, dostupno na sljedećem linku: http://www.ucg.ac.me/bilteni/pravilnik/disciplinskom/postupku.pdf

4 ,,Odzvonilo sistemu copy paste'', Café del Montenegro, 25. 1. 2013. godine, dostupno na: http://www.cdm.me/drustvo/crna-gora/odzvonilo-sistemu-copy-paste

5 Transkript fokus grupe studenata iz Podgorice, održane 25. oktobra 2012. godine u 12h

6 Transkript fokus grupe studenata iz Kotora

7 Transkript fokus grupe studenata iz Podgorice, održane 25. oktobra 2012. godine u 10h.

ske prevare česta pojava, dok 30,2% smatra da se ono ponekad dešava. Više od polovine ispitanih studenata priznali su da su nekad pribjegli ovoj vrsti varanja. Naime, kapaciteti fakulteta su nedovoljni za veliki broj studenata koji godišnje upiše fakultet, pa je i ovaj vid akademske prevare učestao, svjedoče studenti.[8] Studenti su, usljed obimnosti gradiva i želje da se lakše dođe do cilja (položenog ispita, diplome), itekako spremni da postupaju na ovaj način, što saznajemo iz razgovora sa jednom od studentkinja iz Kotora, sa Fakulteta za turizam i hotelijerstvo, koja se i sama koristila ovom metodom. Kako svjedoče studenti, na istom Fakultetu je primjenjiva sankcija suspenzije sa predmeta u trajanju od pola godine u slučaju ovakve akademske prevare. Prema Pravilniku o disciplinskoj odgovornosti ovo djelo je kažnjivo. Podaci dobijeni iz zahtjeva za pristup informacijama ukazuju na to da je na Fakultetu primijenjenih umjetnosti bilo slučajeva korišćenja listica, a sankcija je uslijedila u skladu sa Pravilnikom o disciplinskoj odgovornosti.

2.3 Zamjena identiteta

Još jedan od pojavnih oblika akademske prevare je i polaganje ispita **zamjenom identiteta**. Ovom koruptivnom djelu obično se pribjegava na onim studijskim grupama na kojima je broj studenata veliki, gdje nije zastupljena kontrola indeksa prije izrade kolokvijuma ili ispita, ili gdje se studenti ne prozivaju. U jednoj od fokus grupa su studenti istakli da postoje slučajevi gdje jedan student prisustvuje predavanjima pod imenom drugog, pa se njegov indeks na ispitu i ne kontroliše jer ga profesor *poznaje* sa predavanja.[9] Studenti pribjegavaju ovakvim radnjama usljed slabe kontrole i loše organizovanog rasporeda ispita. Ovaj problem direktno utiče na motivaciju i ponašanje ostalih studenata koji, kako su istakli pojedini studenti u razgovoru, dobijaju lošije ocjene u odnosu na one koji se koriste nekim od oblika akademske prevare, pa i oni posežu za lakšim načinom polaganja ispita[10]. U Pravilniku o disciplinskom postupku i disciplinskoj odgovornosti studenata Univerziteta Crne Gore, kao jednu od povreda dužnosti od strane studenata predstavlja i polaganje ispita za drugog, za koju se može izreći neka od disciplinskih mjera. Međutim, potrebno je jasno definisati koju od disciplinskih mjera preduzeti kada je u pitanju ovaj oblik akademske prevare. Prema zahtjevu za pristup informacijama četiri takva slučaja su zabilježena do sada na Ekonomskom fakultetu i propraćena isključivanjem sa fakulteta na određeni period. Na Fakultetu za turizam i hotelijerstvo je pet takvih slučajeva zabilježeno i sankcionisano oduzimanjem prava polaganja predmeta na kome je učinjena povreda. Pema zahtjevu za pristup informacijama Pravni fakultet nije imao ovakvih slučajeva, međutim, iz razgovora sa studentima u jednoj od održanih fokus grupa saznajemo da se radi o ne tako rijetkoj pojavi na ovom fakultetu.[7]

2.4 Upotreba tehničkih sredstava

Upotreba tehničkih sredstava je još jedan vid akademske prevare. U upotrebi su različita tehnička sredstva: bubice, telefoni, posebni satovi itd, koja se kreću po cijeni od dvadeset do trideset eura a mogu se poručiti putem oglasa u kopirnicama, tender oglasa, društvenih mreža. U istraživanju je 60,8% studenata izjavilo da nikada nije prepisivalo iz tehničkih uređaja, dok je

8 Transkript fokus grupe studenata iz Podgorice, održane 25. oktobra 2012. godine u 12h.

9 Zahtjevi za slobodan pristup informacijama, upućeni svim fakultteima Univerziteta Crne Gore, od 238/12 20.12.2012. godine do 14/13, do 15.01.2013. godine

10 Pravilnik o akademskoj čestitosti studenata Univerziteta u Beogradu Fakulteta političkih nauka, dostupno na:
http://www.fpn.bg.ac.rs/o-fakultetu/pravni-akti/

njih 7,9% uvijek ili često koristilo u cilju prepisivanja. A korišćenje mobilnog za komunikaciju sa drugima tokom ispita/kolokvijuma, 61,4% nikada nije koristilo. Studenti pribjegavaju upotrebi ovakvih sredstava usled nedostatka kontrole od strane nastavnog osoblja. Iz razgovora sa jednom od studentkinja sa Pravnog fakulteta, saznali smo da je praksa upotrebe navedenih sredstava prilično rasprostranjena među studentima. Prema odgovoru na zahtjev za pristup informacijama, jedanaest slučajeva upotrebe mobilnih telefona u toku ispita je zabilježeno na Ekonomskom fakultetu koji su sankcionisani isključenjem u trajanju jednog ili dva semestra.

Dodatan problem u borbi protiv navedenih oblika akademske prevare jeste u tome što studenti nisu u dovoljnoj mjeri upoznati sa Pravilnikom *o disciplinskoj odgovornosti studenata* Univerziteta Crne Gore. Istraživanje je pokazalo da 50,4 % ispitanika ne zna da li je Pravilnik istaknut na web stranicama njihovih fakulteta, odnosno njih 15,7%. smatra da nije istaknut. Studenti su upoznati sa postojanjem sankcija za varanje na Univerzitetu, ali izuzetno mali broj ispitanika smatra da se sankcije primjenjuju (npr. samo 8,5% ispitanika smatra da se dosljedno primjenjuje sankcija *isključenja prava na polaganja ispita/kolokvijuma*, samo 8,9 % ispitanika da se dosljedno primjenjuje sankcija smanjivanja finalne ocjene itd.). Ova vrsta neznanja je saveznik studentima u vršenju akademske prevare, u smislu da ne djeluje preventivno, predstavljajući primjenu sankcija kao sigurnu posljedicu njihovog varanja.

Ovakvoj percepciji studenata doprinosi i nastavno osoblje i uprava univerzitetskih jedinica koji ne pokazuje dovoljno spremnosti u u suzbijanje različitih oblika akademske prevara U nastavku su grafički prikazani podaci o broju zabilježenih oblika akademske prevare i broju i vrsti sankcija primijenjenih na Univerzitetu CG u protekle četiri godine, koje smo dobili kroz odgovore na Zahtjev za pristup informacijama, upućen svim univerzitetskim jedinicama. Ovi podaci jasno pokazuju da je u navedenom vremenskom periodu otkriven mali broj oblika akademske prevare, i da je mali broj sankcionisan.

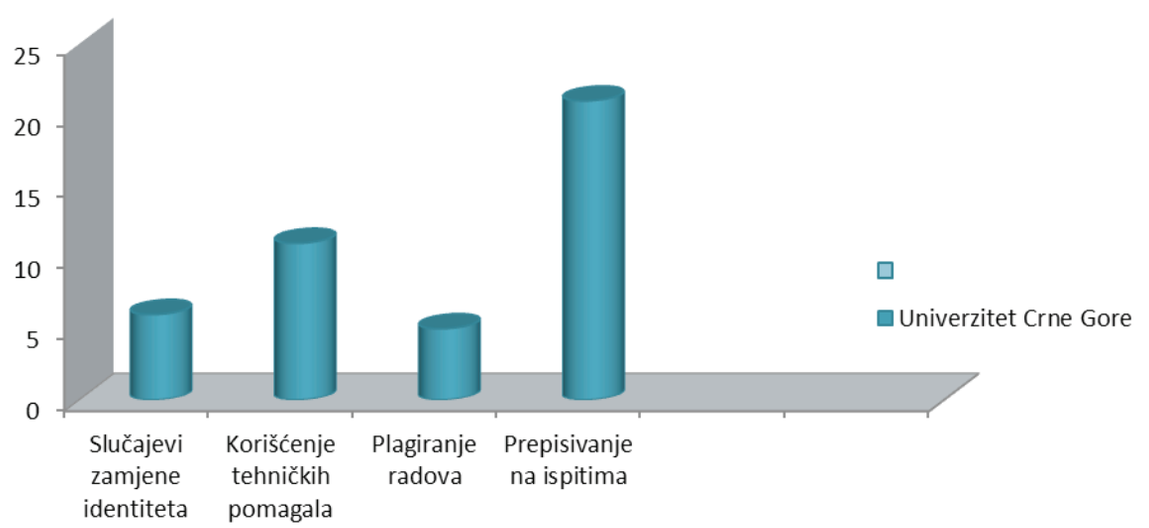

Grafički prikaz oblika akademske prevare na Univerzitetu Crne Gore

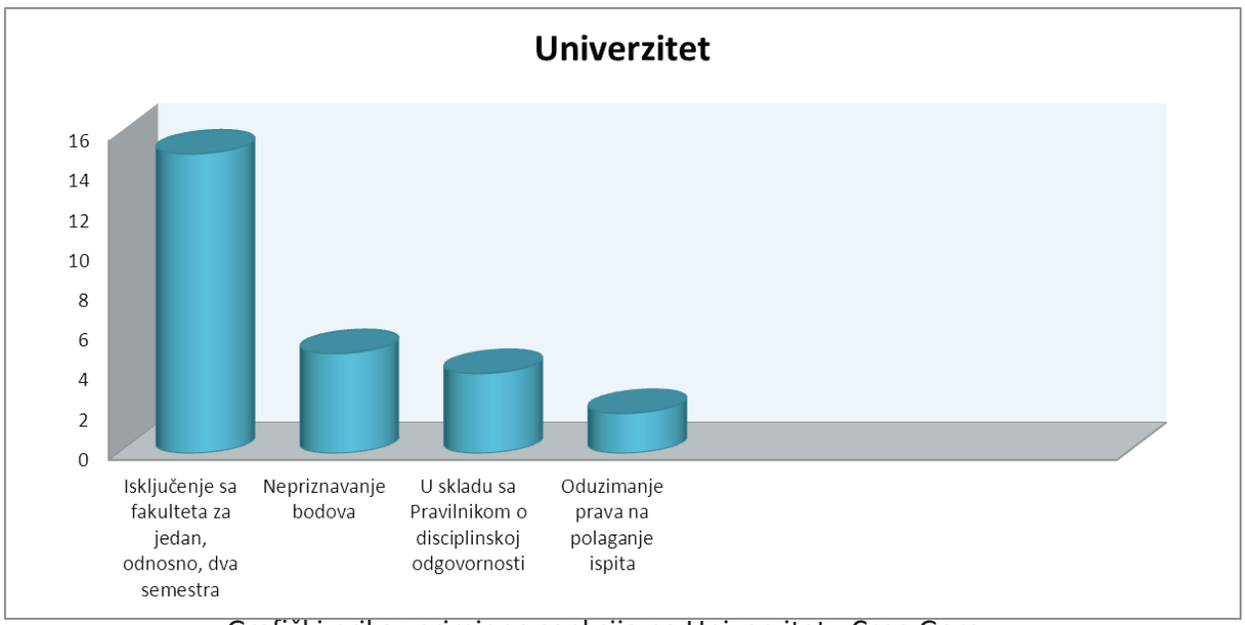

Grafički prikaz primjene sankcija na Univerzitetu Crne Gore

3. Uporedna praksa u borbi protiv akademske prevare

Svi oblici akademske prevare predmet su regulacije Pravilnika odnosno Etičkih kodeksa koji se usvajaju na univerzitetima širom svijeta. Univerziteti u zemljama regiona imaju praksu u regulisanju pitanja akademske nediscipline koja je posebno značajna za Univerzitet Crne Gore, zbog toga što se radi o obrazovnim institucijama koje su na nivou razvoja približno jednake i mogu služiti kao izvor pravnih normi koje je potrebno usvojiti da bi se smanjio stepen vršenja akademske prevare. Sa druge strane, primjeri prestižnih univerziteta u svijetu o kojima će takođe biti riječi, pokazaće kako dugogodišnja praksa i efikasna borba protiv varanja na univerzitetima, može rezultirati visokim stepenom integriteta studenata, kao i izuzetno malim brojem kršenja pravila o disciplini studenata.

3.1. Plagiranje i sivo tržište akademskih radova

Na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, pitanje plagiranja radova je regulisano *Pravilnikom o stegovnoj odgovornosti studenata*. Ovim Pravilnikom propisan je postupak koji se vodi protiv studenta u slučaju kršenja studentskih dužnosti i obaveza, kao i odgovarajuće sankcije. Plagiranje radova je zabranjeno ovim Pravilnikom i spada u grupu teških povreda i neispunjenja obaveza. U članu 7. se navodi da predaja seminarskog, završnog ili diplomskog rada čiji je sadržaj djelo drugog studenta ili treće osobe, prepisivanje većeg dijela, ili cijelog seminarskog, završnog ili diplomskog rada, predstavlja tešku povredu studentske obaveze. Sankcije koje se propisuju su: zabrana polaganja ispita na najviše šest mjeseci, privremena mjera isključenja u trajanju do dvije godine i mjera trajnog isključenja sa studija. U toku disciplinskog postupka moguće je izreći i privremene mjere: zabrana upisa ponavljanja godine studija, zabrana upisa na višu godinu studija, zabrana polaganja ispita, zabrana pohađanja nastave.

U Srbiji, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu reguliše plagiranje kao oblik akademske prevare *Pravilnikom o akademskoj čestitosti studenata*. Ovaj Pravilnik se odnosi na

utvrđivanje pojma plagijata i autoplagijata, potom postupke za predaju pisanih radova studenata i procedure u provjeri akademske čestitosti, te postupanje profesora i saradnika u tom slučaju, kao i odgovornosti studenata na Univerzitetu.

Ovaj Pravilnik se primjenjuje na sve pisane radove, na sve radove koje student tokom studija izrađuje kao predispitnu ili ispitnu obavezu, pa tu spadaju seminarski, diplomski, master rad ili doktorska disertacija u skladu sa planom i programom svake univerzitetske jedinice pojedinačno. Akademska čestitost se zasniva na tome da je student u obavezi da sam izrađuje svoj rad i svako kršenje te obaveze dovodi do kršenja ovog Pravilnika. U Pravilniku je navedeno šta sve predstavlja plagijat. Jako bitne odredbe odnose se na postupak predaje pisanih radova, a potom i ponašanje profesora kao mentora u svemu tome. Navodi se šta sve treba student, a šta profesor da uradi. Na kraju se propisuju odgovornost i sankcije. Interesantan podatak je da odgovornost za ovo djelo **ne zastarijeva**. Najteža sankcija je oglašavanje stečene diplome *ništavom*.

Pravi primjeri univerziteta na kojima gotovo da ne dolazi do pojavnih oblika akademske prevare su Oxford (UK), Cambridge (UK), Berkeley (USA). Ovi univerziteti, a pored njih i drugi ugledni fakulteti u svijetu, imaju jasno definisana pravila i sankcije sa kojima su upoznati studenti, profesori i kompletno zaposleno osoblje.

Na primjer, u jednom od Statuta i u njemu sadržanim pravilnicima Oxford univerziteta može se naći mnogo informacija o plagiranju.[11] Prvo se definiše šta je plagiranje, zašto je potrebno izbjegavati plagiranje, šta da se uradi da bi se ono izbjeglo, šta uraditi ako se posumnja na plagiranje i sl. Pravilnici na Univerzitetu Oxford regulišu sve vrste radova, počevši od eseja, teza, pa do magistarskih i doktorskih radova. Ako se posumnja da je rad plagijat, šalje se na ispitivanje i ako se utvrdi da je plagijat, student se upućuje na disciplinski postupak. Sankcije koje su propisane za ovaj vid akademske prevare su *proglašenje diplome ništavom i isključenje sa Univerziteta.*

Ponašanje studenata, njihova prava i obaveze su regulisane brojnim propisima na ovom Univerzitetu: Statut univerziteta, Pravilnik o disciplinskom postupku, itd.[12]

Slična situacija je i na druga dva pomenuta fakulteta. Univerzitet u Kaliforniji, Berkley, ima dugu istoriju efikasne organizacije rada na fakultetu i profesionalnih aktivnosti svih svojih članova. Precizirane su procedure i odgovarajuće zaštitne i kaznene klauzule za sve osobe na fakultetu: profesore, studente i ostale zaposlene na Univerzitetu. Definisana su pravila, procedure i sankcije koje kažnjavaju svako nedozvoljeno ponašanje.[13]

Na kraju i Univerzitet Cambridge propisuje pravila vezana za plagiranje. Pravila su podijeljena u dvije grupe: ona koja se odnose na studente i ona koja se odnose na profesore i ostalo osoblje.[14] Dugogodišnja praksa ovog Univerziteta pokazuje da su slučajevi plagiranja rijetki ili nepostojeći, ali ipak – u cilju onemogućavanja takve prevare u budućnosti - postoji softwer koji pomaže u provjeri autentičnosti rada. Softwer sadrži sve objavljene radove tako da ih je moguće pronaći sa različitih univerziteta zbog čega se plagijat lako otkriva. U slučaju da se otkrije plagijat, pokrenuće se disciplinski postupak na koji će se student uputiti. U slučaju dokazivanja plagijata doći će *do isključenja sa univerziteta ili do poništenja diplome.* Sva pravila, postupak i

---

11 Plagiarism: how to avoid it (for students), Oxford University, dostupno na: http://courses.it.ox.ac.uk/detail/TTEQ

12 Student conduct, Oxford University, dostupno na: http://www.ox.ac.uk/students/academic/conduct/

13 Research misconduct, Berkley Research, University of California, dostupno na: http://vcresearch.berkeley.edu/research-policies/research-compliance/research-misconduct

14 Good academic practice and plagiarism, Cambridge University, dostupno na: http://www.admin.cam.ac.uk/univ/plagiarism/

sankcije, propisana su *Pravilnikom o disciplini studenata* na ovom Univerzitetu.[15]

Mjere koje se primjenjuju na ovim univerzitetima pokazuju da je moguće suzbiti problem plagiranja na univerzitetu, i veoma su dobar primjer postojeće prakse.

3.2 Zamjena identiteta

U *Pravilniku o disciplinskoj odgovornosti studenata Univerziteta u Beogradu*[16] (Član 9.) navodi se da je zamjena identiteta prilikom polaganja ispita teža disciplinska povreda. Disciplinska mjera za ovaj oblik prevare može biti *strogi ukor, privremeno udaljavanje sa Univerziteta ili isključenje sa Univerziteta.* U Pravilniku o polaganju ispita Ekonomskog fakulteta u Beogradu[17] navodi se da student prilikom identifikacije kod sebe mora imati indeks i ličnu kartu. I pored toga nije rijedak slučaj da studenti unajmljuju i ,,dublere", koji će umjesto njih polagati ispite, što podrazumijeva i falsifikovanje lične karte i indeksa. Prof. dr Branislav Boričić smatra da bi za najgore prekršaje kažnjavanje trebalo da bude strožije, jer ako neko angažuje „dublera" da polaže ispit umjesto njega, to podrazumijeva i falsifikovanje dokumenata, lične karte i indeksa, što je mnogo ozbiljniji prestup.[18] Na ovom fakultetu pokrenuta je i kampanja protiv prevara pri polaganju ispita pod nazivom "**Ne prepisuj**". Postavljeni su posteri koji ističu zašto je važno polagati ispite na fer način, ali i koje su posljedice varanja na ispitu.[19]

Univerziteti u Hrvatskoj na sličan način regulišu problem zamjene identiteta. *Pravilnikom o stegovnoj odgovornosti studenata Filozofskog fakulteta* u Splitu za prezentovanje tuđeg rada kao svojeg, lažno predstavljanje i prisustvo provjeri znanja u ime druge osobe, studentu se može izreći jedna od ovih mjera: *opomena pred isključenje, isključenje sa studija do dvije godine*.[20] Na Pravnom fakultetu u Osjeku, na osnovu razgovora sa predstavnikom Studentskog zbora II godine ovih studija, saznajemo da slučajevi zamjene identiteta nisu identifikovani.

Upisom na neki od uglednih Univerzita kao što su Oxford, Stanford, Cambridge, student ima obavezu da prihvati i poštuje pravila, uslove i propise politike Univerziteta.[21] Na Univerzitetu Harvard studenti dobijaju identifikacione kartice sa fotografijama, i ne smiju dozvoliti da je koristi

15 Extract from the Student Handbook 2011-12: University Discipline, Cambridge University, dostupno na: http://www.admin.cam.ac.uk/univ/plagiarism/students/discipline.pdf

16 Pravilnik o izmenama i dopunama Pravilnika o polaganju ispita na osnovnim i diplomskim akademskim studijama, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu, dostupno na: http://www.ekof.bg.ac.rs/upload/3001Pravilnik%20o%20izmenama%20i%20dopunama%20pravilnika%20o%20polaganju%20ispita%20na%20osnovnim%20i%20diplomskim%20akademskim%20studijama2.pdf

17 Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata, Filozofski fakultet u Splitu, Univerzitet u Splitu, dostupno na: http://www.ffst.hr/tajnistvo/pravilnik_stegovna.pdf

18 Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, dostupno na: http://www.efos.unios.hr/dokumenti/pravilnici/Pravilnik_o_steg_odgov_studenata.pdf

19 Etički Kodeks, Sveučilište u Zagrebu, 2009, dostupno na: http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/dokumenti/izvjesca_uprave/Eticki_kodeks.pdf

20 Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata, Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, dostupno na: http://www.fpzg.unizg.hr/docs/pravilnik_studenti.pdf

21 Etički Kodeks Univerziteta u Sarajevu, dostupno na: http://unsa.ba/s/images/stories/AMOB/EK12.pdf

bilo koja druga osoba. Svaki student je odgovoran za svoju karticu i posljedicu njene zloupotrebe. Student koji mijenja ili falsifikuje svoju karticu je podložan disciplinskom postupku. [22] Studenti su dužni da poštuju pravila Univerziteta, je se u protivnom preduzimaju disciplinske mjere. Disciplinske mjere mogu biti opomena, uslovni otpust iz disciplinskih razloga, razrješenje (mjera preduzeta u ozbiljnim disciplinskim predmetima) i isključenje kao najekstremniji disciplinski postupak.[23] Na ovim Univerzitetima prisustvovanje nastavi je obavezno, studenti moraju imati dokument za identifikaciju, i svaki oblik prevare ima jasno definisane sankcije, pa prostora za varanje na ispitima nema.

3.3 Prepisivanje, listice, švercevi i pisanje na klupi

Na Oksfordskom univerzitetu postoji *Memorandum prokuratora i saradnika*, gdje se u sekciji koja reguliše ispitivanje znanja studenata (Examination) zabranjuje svaki vid prevare na ispitima. Predviđene disciplinske mjere su: *smanjivanje ocjene iz datog predmeta ili samo smanjivanje ocjene iz tog dijela ispita, poništavanje ocjene, ponovno polaganje ispita, obaranje studenta na ispitu ili davanje predloga Savjetu za isključenje studenta.*

Na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku problem prepisivanja, listica i šverceva je regulisan *Pravilnikom o stegovnoj odgovornosti studenata*. U Članu 6, tački 6 ovog Pravilnika navodi se da je nedopušteno pružanje i primanje pomoći na ispitu, kao i upotreba nedopuštenih pomagala.[24] Ova povreda obaveza je svrstana u lakše povrede, a predviđeni vid sankcije je *pismena opomena* kojom se student upozorava na povrede obaveza. Ukoliko se dva puta ponovi lakša povreda, onda se ona rangira kao teža povreda.

Na Sveučilištu u Zagrebu prepisivanje je regulisano čl.15. *Etičkog kodeksa*, stavovima od 1 do 4, gdje je određeno da se pod prepisivanjem smatra nedopušteno primanje i davanje pomoći koje ima za cilj da na nedopušteni način utiče na korektnost ocjenjivanja na ispitima i u drugim oblicima vrednovanja rada i rezultata članova akademske zajednice.[25]

Na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu ova povreda pravila je regulisana *Pravilnikom o stegovnoj odgovornosti studenata*, gdje prepisivanje spada u lakše disciplinske povrede, što je regulisano kroz odredbu o nedopuštenosti primanja i pružanja pomoći na provjerama znanja. Kao sankcija je *propisana javna opomena od strane dekana ili drugog ovlašćenog lica*. Ukoliko se dva puta ponovi ovaj lakši disciplinski prestup on prelazi u kategoriju težeg prestupa.

Na Univerzitetu u Sarajevu problem prepisivanja je regulisan čl. 16. *Etičkog kodeksa Univerziteta u Sarajevu,* gdje je određeno da su studenti dužni da se suzdrže od prepisivanja

---

22 Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti studenata, Univerzitet u Beogradu, dostupno na: http://www.bg.ac.rs/files/sr/univerzitet/univ-propisi/PravilnikDisciplinskaOdgovornostStudenata.pdf

23 Etički Kodeks, Sveučilište u Zagrebu, 2009, dostupno na: http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/dokumenti/izvjesca_uprave/Eticki_kodeks.pdf

24 Conduct in Examinations, Proctors' and Assessor's Memorandum, Oxford University, dostupno na: http://www.admin.ox.ac.uk/proctors/info/pam/section9/#d.en.40066

25 Pravilnik o disciplinskom postupku i disciplinskoj odgovornosti studenata, Univerzitet Crne Gore, dostupno na: http://www.ucg.ac.me/cg/bilteni/pravilnik%20o%20disciplinskom%20postupku.pdf

bez obzira na oblik vrednovanja studentskog rada.

Na Univerzitetu u Beogradu prepisivanje spada u teže disciplinske povrede i regulisano je *Pravilnikom o disciplinskoj odgovornosti studenata Univerziteta u Beogradu*. Kao disciplinske mjere za teže povrede su predviđeni *strogi ukor, privremeno udaljavanje sa Univerziteta i isključenje sa Univerziteta.*

Na Univerzitetu CG mjere su slične kao i na beogradskom, s tim što na Univerzitetu CG ne postoji podjela povreda na lakše i teže, što je potrebno regulisati, tako da se za ove prestupe mogu uvijek primjenjivati najblaže mjere što neće dovesti do suzbijanja prakse prepisivanja na ispitima.

3.4 Upotreba tehničkih sredstava

Hrvatska se ovim pitanjem bavi na dva nivoa: na nivou Univerziteta i na nivou univerzitetskih jedinica koje mu pripadaju. Sveučilište u Zagrebu usvojilo je *Etički kodeks* kojim se definišu osnovna moralna načela i dužnosti koje se odnose na studente, profesore i saradnike. Upotreba tehničkih sredstava prepoznata je kao *krivotvorenje*, a nalazi se u kategoriji etičkih pravila u nastavnom, znanstvenom i umjetničkom radu. Član 18. st. 2 Etičkog kodeksa naglašava da je „manipulacija opremom“ suprotna principima naučnog poštenja i tretiraće se kao krivotvorenje. Ovim, kao i ostalim slučajevima nepoštovanja Etičkog kodeksa, Vijeće Sveučilišta bavi se samo kada pitanje nije rješivo na nivou univerzitetskih jedinica (Vijeće sastavnica). Univerzitetske jedinice usvajaju *pravilnike o disciplinskoj odgovornosti studenata*. Primjer takvog akta *je Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata* Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku upotrebu tehničkih sredstava (upotrebu nedozvoljenih pomagala) svrstava u kategoriju lakših povreda obaveza, u Pravilniku o stegovnoj odgovornosti studenata tog Univerziteta. Propisana odgovarajuća sankcija je izricanje *pismene opomene.* Ukoliko se ista povreda desi ponovo, ona stiče svojstvo teže povrede koja će biti sankcionisana *zabranom polaganja ispita, privremenim ili trajnim isključenjem sa studija*.

Bosna i Hercegovina je po ugledu na Hrvatsku, na isti način regulisala pitanje upotrebe tehničkih sredstava na nivou Univerziteta u Sarajevu. Dobar primjer rješavanja ovog pitanja na nivou fakulteta je Ekonomski fakultet koji razlikuje dva akta: *Pravila Fakulteta i Pravilnik o dicsiplinskoj i materijalnoj odgovornosti studenata.* Po članu 90. st. 9. Pravila Fakulteta, korišćenje nedozvoljenih sredstava određeno je kao teža povreda akademskog reda i discipline, a sankcija predviđena članom 14. Pravilnika o disciplinskoj i materijalnoj odgovornosti studenata *je isključenje sa Univerziteta u trajanju od jedne do tri školske godine*. Ono što je specifično za ovaj Pravilnik, jeste to što student povredu akademskog reda može izvršiti u svojstvu: izvršioca ili saizvršioca, podstrekača, pomagača i prikrivača.

U Srbiji, *Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti studenata* postoji na nivou Univerziteta. Korišćenje nedozvoljenih sredstava smatra se težom povredom akademskog reda, a moguće sankcije su *privremeno ili trajno isključenje* sa Univerziteta u Beogradu.

Na prestižnim univerzitetima u svijetu, tehnička sredstva su zabranjena i sankcionisana širokim spektrom mjera. Na primjer, Oxford Univerzitet u *Memorandumu Prokuratora i Saradnika* u sekciji 9. članom 6. reguliše ponašanje u toku ispita. Tehnička sredstva pojavljuju se u formi ,,nedozvoljenog materijala, predmeta ili uređaja”, uključujući mobilni telefon ili bilo koji drugi uređaj koji ima mogućnost prijema ili protoka informacija. Sekcija 11. istog Pravilnika propisuje sankcije na osnovu kojih Disciplinski Panel može da: *umanji ocjenu, ne dodijeli ocjenu, ponovo ispita studenta na način koji smatra adekvatnim, obori ga ili preporuči Savjetu da studentu, koji je izvršio prevaru bude oduzeta diploma* (tj. da mu se onemogući diplomiranje).

Cambridge, slično Oxfordu, posjeduje tijelo koje se bavi utvrđivanjem postojanja povrede

akademskog reda, odnosno propisivanjem odgovarajuće sankcije. To tijelo je Sud Univerziteta.

Ovi univerziteti imaju opširnu regulaciju i brojna tijela koja se bave pitanjima kršenja propisa i tako ostvaruju efikasno sankcionisanje, ali i efikasnu prevenciju ponašanja koja su prepoznata kao problematična i disciplinski neprihvatljiva. Zemlje u regionu su, sa druge strane, mnogo bliže Crnoj Gori u pogledu stepena razvoja ovakvih instituta, pa bi zbog toga bilo najbolje slijediti njihov primjer.

4. Prijedlog mjera za rješenje problema akademske prevare

Crna Gora bi trebalo da izmijeni regulaciju problema akademske prevare po ugledu na zemlje u regionu – Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu. Univerzitet bi trebalo da usvoji Etički kodeks u kojem će biti nabrojana osnovna moralna načela, prihvatljiva i poželjna ponašanja, kao i neprihvatljivi oblici djelovanja na svim univerzitetskim jedinicama. Ovakav dokument bi trebalo da svoju konkretizaciju dobije na univerzitetskim jedinicama u vidu *Pravilnika o disciplinskoj odgovornosti studenata.*

Model koji postoji na Sveučilištu u Zagrebu ima prednosti u organizacijskom smislu:

1. Univerzitet je nosilac dokumenta na kojem počivaju svi Pravilnici univerzitetskih jedinica koje mu pripadaju;
2. Univerzitet je rasterećen time što je odgovornost prenesena na jedinice koje su dužne da pokreću disciplinske postupke u slučaju povrede akademskog reda;
3. Univerzitet se bavi samo pitanjima nerješivim na nivou fakulteta.

Ono što bi trebalo dodati ovom modelu u Crnoj Gori, jeste tijelo Univerziteta koje bi imalo ulogu supervizora nad disciplinskim komisijama na fakultetu da bi se utvrdilo da li vrše svoju dužnost očuvanja reda i discipline, odnosno sankcionisanja ponašanja koja su, u tom smislu, neprihvatljiva.

Pravilnik o disciplinskom postupku i disciplinskoj odgovornosti studenata treba izmijeniti tako da zadrži većinu postojećih odredbi, sa izuzetkom člana 3. odnosno člana 10. gdje bi trebalo izvršiti klasifikaciju povreda dužnosti na lakše i teže, a zatim im propisati sankcije proporcionalne težini povrede. Problemi identifikovani u ovom brifu bi trebalo da budu obrađeni i klasifikovani na sljedeći način:

- **Plagiranje**
  Ovaj vid akademske prevare mora biti eksplicitno uvršten u Pravilnik kao teža povreda dužnosti, kojoj odgovaraju sankcije proglašavanja diplome ništavom ili trajno isključenje sa Univerziteta. Istovremeno treba raditi na uvođenju softvera koji detektuje plagijate svih radova, koji svim univerzitetskim jedinicama budu dostavljani u elektronskoj formi po principu obaveznosti;
- **Zamjena identiteta**
  Po ugledu na Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti studenata Univerziteta u Beogradu, članom 10, za zamjenu identiteta pri polaganju ispita, treba odrediti disciplinske mjere: strogi ukor, privremeno udaljavanje sa Univerziteta i isključenje sa Univerziteta. Pored ovih izmjena, potrebno je i usvojiti Pravilnik o polaganju ispita na nivou univerzitetskih jedinica. Kao primjer možemo uzeti Pravilnik o polaganju ispita na Ekonomskom fakultetu u Beogradu gdje se članom 23. određuje da student prilikom identifikacije kod sebe mora imati indeks i ličnu kartu.

- **Upotreba tehničkih sredstava**
  Slijedeći primjer svih Univerziteta u regionu, ovu povredu dužnosti treba odrediti kao teži oblik nedisciplinovanog ponašanja i propisati joj sankcije: opomena pred isključenje sa predmeta u toku semestra kada se taj predmet sluša, isključenje sa predmeta u toku semestra kada se predmet na kojem je počinjena prevara sluša, isključenje sa studija.
  Ove mjere treba da prate infrastrukturne promjene, u smislu uvođenja kamera i ometača elektronskog signala na svim univerzitetskim jedinicama;
- **Pisanje po klupi, upotreba puškica i kvitica**
  Ovaj je problem potrebno definisati kao lakšu povredu dužnosti, po ugledu na sve Univerzitete koji su obrađivani u okviru uporedne prakse. Propisane sankcije treba da budu javna opomena, javni ukor i isključenje sa provjere znanja na kojoj je počinjena prevara.

5. Zaključci i preporuke

Pravna regulacija i implementacija normi propisanih Pravilnikom o disciplinskom postupku i disciplinskoj odgovornosti studenata do sada se nije pokazala efikasnom. Sprovedeno istraživanje je pokazalo da je mali broj studenata upoznat sa Pravilnikom i da su malom broju studenata poznati slučajevi sankcionisanja. Takođe, monitoring rada univerzitetskih jedinica u ovoj oblasti pokazuje da se mali broj sankcija doista primjenjuje u praksi. Ovo su samo neki od ključnih indikatora koji ukazuju na nedovoljno razvijenu borbu protiv varanja u visokom obrazovanju. Shodno svemu do sada rečenom, u nastavku ćemo sažeto navesti nedostatke kompletnog sistema, nedostatke u regulaciji konkretnih problema pomoću postojećih disciplinskih mjera, a zatim dati preporuke za unaprijeđenje njihove formulacije i sprovođenja radi suzbijanja akademske prevare na Univerzitetu Crne Gore, sa ciljem podizanja kvaliteta znanja i profesionalizacije Univerziteta.

Nedostaci postojećeg sistema regulacije su sljedeći:

- Pravilnik o disciplinskom postupku i disciplinskoj odgovornosti studenata ne definiše nijednu od povreda dužnosti kao težu ili lakšu, a samim tim izostaje i propisivanje konkretnih sankcija koje proporcionalno odgovaraju težini povrede.
- Drugo, iako član 11. ovog dokumenta predviđa da se težina povrede uzme u obzir pri određivanju sankcije, on ostavlja dovoljno prostora za različito postupanje u odnosu na širok spektar povreda dužnosti time što podrazumjeva da „ranije ponašanje studenta i druge okolnosti koje mogu da utiču na vrstu mjere“ takođe budu razmotrene. Nepreciznost ove sintagme za posljedicu može imati i zloupotrebu, zbog toga što definisanje relevantnih okolnosti često može biti podložno manipulaciji.
- Konačno, ne postoji infrastruktura koja je potrebna da bi Univerzitet ili njegove jedinice mogli da otkriju ponašanja koja se tretiraju kao povrede dužnosti (kamere, softver koji detektuje plagirane tekstove i sl.). To onemogućava efikasnu borbu protiv problema akademske prevare, na institucionalnom nivou.

Da bi se ovi nedostaci prevazišli, neophodno je izmijeniti Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti studenata, klasifikacijom povreda dužnosti na teže i lakše i propisivanjem sankcija koje su proporcionalne težini povrede i unaprijed određene za konkretnu povredu. Istovremeno treba uvesti softver, kamere i elektronske ometače na svim univerzitetskim jedinicama.

5.1 Plagiranje i sivo tržište izrade radova

Nedostaci u borbi protiv plagiranja i sivog tržišta kao oblika akdemske prevare su sljedeći:

- Pravilnik o disciplinskom postupku i disciplinskoj odgovornosti studenata UCG je usvojen 2008. i ne prepoznaje ova dva oblika akademske prevare;
- Veliki broj radova koji se putem plagiranja iz godine u godinu recikliraju;
- Veliki broj ljudi koji se bavi izradom i prodajom seminarskih, diplomskih, magistarskih i doktorskih radova i veliki broj studenata koji tu uslugu koriste;
- Nepostojanje baze koja sadrži prethodno pristigle radove omogućava studentima da plagiraju radove;
- Neadekvatna saradnja mentora i studenta pri izradi radova, naročito seminarskih i diplomskih;
- Mentori ne pregledaju pažljivo radove, a nekad ih i ne pogledaju.

Preporuke za suzbijanje ovog oblika akdemske prevare su sljedeće:

- Izmijeniti i dopuniti Zakon o autorskim i srodnim pravima i uvrstiti problem plagiranja radova na fakultetu a samim tim regulisati i sivo tržište istih;
- Izmijeniti i dopuniti Pravilnik o disciplinskom postupku i disciplinskoj odgovornosti studenata UCG u dijelu člana 3. gdje plagiranje radova treba uvrstiti kao težu povredu;
- Propisati adekvatne sankcije za ove oblike akademske prevare: blaže - zabrana polaganja ispita u najviše šest mjeseci, mjera isključenja sa studija koja ne može trajati više od dvije godine, teže - oglašavanje diplome ništavom i isključenje sa Univerziteta;
- Pokretanje i vođenje disciplinskog postupka ne bi trebalo da zastarijeva;
- Uvesti softver - bazu koja će sadržati sve radove na UCG u poslednjih 10 godina;
- Uvesti obavezu dostavljanja svih radova u elektronskoj formi radi njihovog skladištenja u bazu;
- Izvršiti inspekcijske kontrole ljudi koji prodaju radove i kazniti ih;
- U Pravilnik uvrstiti pravila koja će regulisati saradnju između mentora i studenta, njihova prava i obaveze, pri izradi seminarskih, diplomskih, magistarskih i doktorskih radova .

5.2 Zamjena identiteta

Nedostaci u borbi protiv zamjene identiteta kao načina polaganja ispita su sljedeći:

- Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti ne navodi konkretne sankcije kojima će se studenti kazniti u slučaju ove prevare;
- Pravilnik ne reguliše pravila polaganja ispita na adekvatan način;
- Studenti polažu ispite bez provjere identiteta.

Preporuke za suzbijanje ovog oblika akademske prevare su sljedeće:

- Polaganje ispita umjesto drugog tj. zamjenu identiteta definisati kao teži oblik povrede dužnosti studenata ;

- Kao disciplinsku mjeru za zamjenu identiteta navesti isključenje prava polaganja ispita ili drugih provjera znanja iz predmeta na kojem je napravljen ovaj oblik prevare za taj semestar i privremeno udaljavanje sa Univerziteta, odnosno isključenje sa Univerziteta, u zavisnosti od okolnosti koje mogu da utiču na vrstu mjere;
- Definisati i koje su to okolnosti kada će se primijeniti svaka od tri navedene disciplinske mjere, tj. kada je u pitanju prva povreda dužnosti, kao disciplinsku mjeru odrediti oduzimanje prava polaganja ispita za taj semestar, a privremeno ili trajno isključenje sa Univerziteta ukoliko se ponovi neka od lakših, odnosno težih povreda dužnosti;
- Preventivno djelovati regulisanjem pitanja vezanih za provjeru identiteta studenata na ispitu i drugim oblicima provjere znanja, usvajanjem Pravilnika o polaganju ispita. Pravilnikom o polaganju ispita potrebno je navesti da su indeks i lična karta obavezni za identifikaciju studenta, u suprotnom student ne može polagati ispit.

5.3 Upotreba tehničkih sredstava

Nedostaci u borbi protiv upotrebe tehničkih sredstava su sljedeći:

- Mehanizmi kontrole pomoću kamera nisu uspostavljeni na svim fakultetima;
- Veliki broj fakulteta nema ometače elektronskih signala, što omogućava upotrebu mobilnih telefona;
- Osobe koje vrše kontrolu nisu dovoljno upoznate sa mogućnostima varanja pomoću tehničkih sredstava, pa zbog toga pojedine slučajeve ne prepoznaju.

Preporuke za suzbijanje ovog tipa akademske prevare su sljedeće:

- razdvojiti slučajeve u kojima okolnosti mogu opravdati prevaru i odrediti ih kao lakše povrede dužnosti, od onih u kojima to ne mogu, koje treba da budu uvrštene u Pravilnik kao teže povrede dužnosti;
- odrediti upotrebu tehničkih sredstava kao težu povredu dužnosti;
- težim povredama dužnosti propisati sankcije isključenja prava na polaganje ispita ili drugih provjera znanja iz predmeta na kojima je učinjena prevara, za jedan semestar u kojem se sluša taj predmet, odnosno isključenje sa Univerziteta ili organizacione jedinice;
- upotrebu tehničkih sredstava, u slučajevima kada je ona prva povreda dužnosti studenta, sankcionisati prvom sankcijom navedenom u prethodnoj preporuci, a drugom ukoliko se ponašanje koje predstavlja povredu dužnosti ponovi;
- preventivno djelovati uvođenjem kamera i ometača elektronskih signala na svim organizacionim jedinicama Univerziteta.

5.4 Pisanje po klupi, upotreba listica i kvitica

Nedostaci u borbi protiv pisanja po klupi, upotrebe puškica i kvitica su sljedeći:

- neadekvatno propisane sankcije za upotrebu listica i šverceva, kao i prepisivanje na ispitima;
- neadekvatno sankcionisanje upotrebe listica, šverceva i prepisivanja na ispitima;
- netransparentnost sankcionisanja;
- neažurnost nastavnog osoblja na ispitima, što daje mogućnost studentima za primjenu listica i šverceva i mogućnost prepisivanja;
- nedovoljan broj nastavnog osoblja koje kontroliše studente, u salama za vrijeme ispita;

- nedovoljno razvijena svijest studenata o štetnosti prepisivanja, pravim akademskim vrijednostima i ciljevima školovanja.

Preporuke za suzbijanje ovog tipa akademske prevare su sljedeće:

- jednako sankcionisanje svih studenata koji vrše povredu Pravilnika;
- objaviljivati slučajeve sankcionisanja studenata na sajtovima i oglasnim tablama univerzitetskih jedinica;
- aktivno kontrolisanje studenata za vrijeme ispita, da bi suzbili prepisivanje i upotrebu šverceva i listica;
- povećati broj nastavnog osoblja koje kontroliše studente za vrijeme ispita, i vršiti evaluaciju znanja onolikog broja studenata koliko dozvoljavaju kapaciteti prostorije i nastavnog osoblja, što će suzbiti mogućnost prepisivanja i upotrebe listica i šverceva;
- uticati na jačanje integriteta studenata kroz različite vidove edukacije studenata, seminare, radionice, reklamni materijal.

Korišćena literatura

Primarni izvori:

Transkripti fokus grupa
Terensko istraživanje percepcije pojavnosti akademske prevare, CeMI, 2013
Zahtjevi za slobodan pristup informacijama, upućeni svim fakultteima Univerziteta Crne Gore, od 238/12 20.12.2012. godine do 14/13, do 15.01.2013. godine

Sekundarni izvori:

Zakon o autorskim i srodnim pravima, Službeni list Crne Gore, br. 01-933/2
Pravilnik o disciplinskom postupku i disciplinskoj odgovornosti, dostupno na sljedećem linku: http://www.ucg.ac.me/bilteni/pravilnik/disciplinskom/postupku.pdf

„Odzvonilo sistemu copy paste", Café del Montenegro, 25. 1. 2013. godine, dostupno na: http://www.cdm.me/drustvo/crna-gora/odzvonilo-sistemu-copy-paste

Pravilnik o akademskoj čestitosti studenata Univerziteta u Beogradu Fakulteta političkih nauka, dostupno na: http://www.fpn.bg.ac.rs/o-fakultetu/pravni-akti/

Plagiarism: how to avoid it (for students), Oxford University, dostupno na: http://courses.it.ox.ac.uk/detail/TTEQ
Student conduct, Oxford University, dostupno na: http://www.ox.ac.uk/students/academic/conduct/
Research misconduct, Berkley Research, University of California, dostupno na: http://vcresearch.berkeley.edu/research-policies/research-compliance/research-misconduct
Good academic practice and plagiarism, Cambridge University, dostupno na: http://www.admin.cam.ac.uk/univ/plagiarism/
Extract from the Student Handbook 2011-12: University Discipline, Cambridge University, dostupno na: http://www.admin.cam.ac.uk/univ/plagiarism/students/discipline.pdf
Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti studenata, Univerizitet u Beogradu, dostupno na: http://www.fon.bg.ac.rs/download/PravilnikODisciplinskojStudenata.pdf
Pravilnik o izmenama i dopunama Pravilnika o polaganju ispita na osnovnim i diplomskim akademskim studijama, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu, dostupno na: http://www.ekof.bg.ac.rs/upload/3001Pravilnik%20o%20izmenama%20i%20dopunama%20pravilnika%20o%20polaganju%20ispita%20na%20osnovnim%20i%20diplomskim%20akademskim%20studijama2.pdf
„Manje rokova i 50 bodova za uspeh", Antikorupcijska studentska mreža u Jugoistočnoj Evropi, 19.09. 2012. godine, dostupno na: http://www.serbia.see-corruption.net/pages/news.php?start_from=80&ucat=&archive=&subaction=&id=&
Zapisuj, ali ne prepisuj", Radio-televizija Srbije, 14.01.2012 . godine, dostupno na: http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/1026542/Zapisuj,+ali+ne+prepisuj.html
Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata, Filozofski fakultet u Splitu, Univerzitet u

Splitu, dostupno na: http://www.ffst.hr/tajnistvo/pravilnik_stegovna.pdf
Statute XI: University Discipline, Oxford University, dostupno na:
http://www.admin.ox.ac.uk/statutes/352-051.shtml
Harvard University identification card, Harvard school of public health, Harvard University, dostupno na:
http://www.hsph.harvard.edu/student-handbook/academic-support/harvard-university-identification-card/
General Regulations, Harvard College Handbook for students, Harvard University, dostupno na:

http://isites.harvard.edu/icb/icb.do?keyword=k69286&pageid=icb.page355883
Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, dostupno na: http://www.efos.unios.hr/dokumenti/pravilnici/Pravilnik_o_steg_odgov_studenata.pdf
Etički Kodeks, Sveučilište u Zagrebu, 2009, dostupno na:
http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/dokumenti/izvjesca_uprave/Eticki_kodeks.pdf
Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata, Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, dostupno na:
http://www.fpzg.unizg.hr/docs/pravilnik_studenti.pdf
Etički Kodeks Univerziteta u Sarajevu, dostupno na:
http://unsa.ba/s/images/stories/AMOB/EK12.pdf
Pravilnik o disciplinskoj odgovornosti studenata, Univerzitet u Beogradu, dostupno na:
http://www.bg.ac.rs/files/sr/univerzitet/univ-propisi/PravilnikDisciplinskaOdgovornostStudenata.pdf
Etički Kodeks, Sveučilište u Zagrebu, 2009, dostupno na:

http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/dokumenti/izvjesca_uprave/Eticki_kodeks.pdf

Pravilnik o disciplinskoj i materijalnoj odgovornosti studenata na Ekonomskom fakultetu u Sarajevu, Univerzitet u Sarajevu, dostupno na:
http://www.efsa.unsa.ba/arhiva/site/pravilnici/disciplinska%20odgovornost%20studenata.pdf

1. Conduct in Examinations, Proctors' and Assessor's Memorandum, Oxford University, dostupno na:
http://www.admin.ox.ac.uk/proctors/info/pam/section9/#d.en.40066

Asocijacija Integriteta

O projektu "Studentska etička inicijativa"

Projekat "*Studentska etička inicijativa*" je realizovala grupa studenata Univerziteta Crne Gore, uz podršku Fondacije za otvoreno društvo iz Budimpešte.

Projekat ima za cilj da podstakne i intezivira borbu protiv akadamske prevare na UCG, te da promoviše studentski integritet. U okviru projekta je sprovedeno detaljno anketno istraživanje o pojavnim oblicima i učestalosti različitih oblika akademske prevare na UCG, čiji su nalazi postavili osnov za definisanje datih preporuka. Organizovane su fokus grupe na kojima su studenti razmjenjivali iskustva u vezi sa zastupljenim formama akademske prevare na Univerzitetu, a završna faza projekta podrazumijeva kampanju protiv varanja na univerzitetskim jedinicama, čiji će završetak biti obilježen koncertom.

Na projektu su radili studenti/kinje koji su, kao predstavnici univerzitetskih jedinica u Crnoj Gori, izabrani u *Asocijaciju integriteta.*

O Asocijaciji integriteta

Asocijacija integriteta je neformalna grupa koju čini 8 studenata/kinja angažovanih na projektu Studentska etička inicijativa. Oni su izabrani od strane Centra za monitoring i istraživanja kao predstavnici univerzitetskih jedinica Univerziteta Crne Gore. Svrha Asocijacije je da radi na uspješnoj realizaciji aktivnosti predviđenih pomenutim projektom, odnosno da promoviše podizanje integriteta studenata Univerziteta Crne Gore kroz kampanju i zastupanje unaprijeđenja obrazovne politike. Asocijacija integriteta će nastaviti sa radom i nakon realizacije projekta, djelujući u korist studenata crnogorskog Univerziteta.

Aktivnosti Asocijacije integriteta moguće je pratiti na web stranici:
https://www.facebook.com/StudentskaEtickaInicijativa

Akademska prevara:
Kako izaći iz začaranog kruga?

Asocijacija Integriteta